

Les col·lectivitzacions durant la Guerra Civil del 1936: com es va portar a terme la col·lectivització dels Ferrocarrils de la Generalitat

Algú d'aquest jovent tant estudiós i espavilat del Centre d'Estudis del Bages insisteix en demanar-me que els digui alguna cosa referent a les col·lectivitzacions de l'any 1936.

Em costa de posar-me a escriure sobre aquest tema perquè, com saben o deuen saber els que ja m'han sentit o llegit alguna vegada, acostumo a ésser força imparcial en els meus judicis i és no poc difícil manifestar-se imparcialment pel que fa a la revolució (mai o poques vegades tant justament aplicada aquesta paraula «revolució», que implica canvi radical de formes i estructures) col·lectivista portada a cap amb motiu i durant la nostra malaurada guerra civil.

S'han escrit molts quilos, tones potser, de paper arreu del món parlant de les col·lectivitzacions a Espanya, uns lloant-les excessivament i d'altres malparlant d'elles, menyspreant-les i refusant-les de forma grollera. Ni els uns ni els altres tenien raó. Els partidaris o simpatitzants de la tendència llibertària en el socialisme –el «socialisme en llibertat» com se sol dir ara per alguns– les varen presentar i descriure com una cosa meravellosa i perfecta i els altres, els sectaris leninistes, els marxistes (que no saben o no tenen en compte que Marx no era partidari de cap dictadura), els fervorosos adoradors aleshores del «padrecito» Stalin i els procapitalistes les presentaven com un desastre, com una aberració. Ni els uns ni els altres –repeteix– tenien raó ja que, com passa sempre, cadascú ho veia, ho va veure i, per tant, jutjar «segons el color del vidre» amb què s'ho mirava, és a dir, la secta, el partit, el sector al qual pertanyia o el lloc, alt o baix, on estava situat.

A les col·lectivitzacions, aquell intent, només intent, de canviar les estructures econòmiques hi va haver de tot, bo i dolent, com en tots els afers humans. No hi ha res perfecte i, a més, difícilment surt perfecte res a la primera empenta, a la primera prova, tot s'ha d'anar perfeccionant. A la revolució col·lectivista del 36 ni tot va anar com una seda de fi i suau ni tampoc aspre i difícil com un raspall de ferro i de les dues maneres extremes s'han presentat les coses pels comentaris d'una i altra banda. Fa uns quatre anys ja que a la CNT reorganitzada de la nostra ciutat m'invitaren a fer una xerrada sobre aquest tema, s'hi van reunir molta gent, no s'hi cabia, sobretot jovent estudiant, i quan els vaig exposar algunes, només algunes, de les moltes dificultats amb què ens vàrem trobar, la gent, sobretot el jovent, quedaren desil·lusionats, com defraudats: es veu que esperaven només elogis, una mena de cant de glòria i jo, a més de poc xerraire, no sóc home per dir una cosa per l'altra.

En l'organització de les col·lectivitzacions o autogestions empresarials vam tenir molts problemes, disgustos, enrabiades amb gent –per sort no gaires–, individus irresponsables (que solien dir-se idealistes i revolucionaris, per més pega), gent «torpe», inadaptada, inconscient, que sense el garrot enlaire no accepten cap norma ni disciplina, però, ja dic, poquets, una petita minoria. En

canvi, vam tenir grans satisfaccions en trobar espontànies i entusiastes col·laboracions de tècnics, administratius i dels treballadors en general i, fins i tot, de molts amos que passaren a formar part, com a experts dels comitès de direcció, i d'altres, ja grans, a qui se'ls assignà una pensió i anaven de tant en tant pel Comitè per donar algun consell o orientació. Aquest és el cas, si no recordo malament, dels antics propietaris de les fàbriques anomenades «El Salt» i «Els Polvorers» de Manresa, entre d'altres.

Un dels entrebancs principals que trobàrem als primers moments fou la manca de companys conscients i responsables, amb capacitat d'organització, que n'hi havia i no pocs, però que havien marxat cap els fronts d'Aragó ja als primers dies de guerra, agregats a les distintes columnes de milicians que anaren cap allà. No obstant això, anà sortint gent amb voluntat i bona fe i tot s'anà arranjant. El problema realment seriós fou la dificultat, ja a la tardor del 1936, de l'abastament de primeres matèries, fins al punt d'ésser totalment impossible l'obtenció d'algunes d'elles a conseqüència del bloqueig, sobretot marítim, imposat pels «nacionals», amb la col·laboració estreta i massiva de la flota italiana i, fins i tot, de l'anglesa. Es va arribar a tenir la gent parada –i cobrant, naturalment– setmanes i setmanes per la manca absoluta de primeres matèries, imprescindibles en alguna indústria. Sempre he pensat que fou degut principalment a aquest bloqueig tant estricte i perllongat que perdérem la guerra; amb teca per a la gent i primeres matèries per a la indústria, d'altra manera hagués anat la cosa. I tant d'altra manera! L'ambient d'acció i col·laboració col·lectivista era tal ja a la tardor del 1936 que tothom tenia iniciatives i feia suggeriments de canvi de formes i mètodes de treball, de transformació de màquines, d'invents originals, d'innovacions, etc. D'haver tingut facilitats de proveïments, una vegada vençudes les primeres i naturals dificultats d'organització i direcció col·lectiva, s'haurien fet meravelles. Però això al capitalisme nacional, d'una i altra banda, i internacional no li convenia: d'ací el ferm tancament de les nostres fronteres i el bloqueig de les nostres costes.

Una altra dificultat molt important també fou l'oposició radical i sistemàtica a les col·lectivitzacions del Partit Comunista. Ara, mort Stalin i desil·lusionats més o menys d'aquell conte ximple de la «dictadura del proletariat» –que no era ni és més que la dictadura d'uns quants caps del «Partido»– i despenjats, en part, de Rússia, parlen també d'«autogestió» i de «socialisme en llibertat» –col·lectivisme llibertari–, però aleshores, pendants sempre i només que de Rússia, i atents sobretot al que manés Stalin –les consignes del qual, repetides insistentment, eren de rebutjar i combatre sistemàticament totes aquelles accions, operacions, iniciatives, etc. que no fossin dirigides i controlades pel «Partido»–, ens feien una oposició en tots els camps –econòmic, polític i militar– que ens perjudicà molt. Arribaren, fins i tot, a dissoldre per la força unes magnífiques comunitats agrícoles al Baix Aragó quan l'estúpid capítost Líster passà per allà amb el seu popularitzat (perquè era el més ben armat) «Quinto Regimiento» i que, per cert, a l'hora de la veritat, no va fer res més que un altre qualsevol, tot i el seu armament extraordinari.

Els esdeveniments preliminars

El dia 18 de juliol del 1936, al matí, Franco s'alça al Marroc contra la República. Cap al migdia i a la tarda, Mola, a Pamplona, i Queipo de Llano, a Sevilla. El 19, a les cinc del matí, sortien de la caserna de Pedralbes de Barcelona els militars, revoltats també, a prendre els llocs, els indrets més estratègics de la ciutat, però la força pública barcelonina i un parell de milers de cenetistes, organitzats en grups i prèviament alertats i armats –cap a la mitja nit havien assaltat un vaixell carregat d'armes al port– els esperaven situats en llocs a propòsit i ben preparats. Hi hagué un enfrontament terrible, amb molts morts, sobretot de cenetistes, però, a mitja tarda els revoltats eren vençuts i detinguts els caps principals, amb la qual cosa la ciutat tornà a la calma, però amb el consegüent remor, senyals i efectes de la lluita i l'agitació i excitació d'ànims, conseqüència de la rebel·lió militar i les notícies de la rebel·lió a d'altres llocs d'Espanya. Es va saber que a Saragossa, tot l'Aragó fins a Casp, els militarots revoltats i ajudats per la Guàrdia Civil eren els amos i que es disposaven a venir cap aquí, a Catalunya, i, tot seguit es parlà de sortir-los al pas, per la qual cosa es començà d'allistar voluntaris, formar-los en columnes militars, preparar-los i entrenar-los una mica i a corre-cuita i el 21, a mig matí, ja sortia la famosa «Columna Durruti» en direcció a Casp, on hi va haver una gran batalla i molts morts per prendre-la, ja que hi havia un gran nombre de Guàrdies Civils i ben armats i preparats que la defensaven.

Mentrestant a Barcelona s'anaren organitzant més columnes de voluntaris roig-negres i d'altres colors polítics i sindicals, que anaven sortint cap a l'Aragó a mida que s'enllestien. A Manresa va venir també, no recordo si un sergent o un tinent dels republicans que no es varen rebel·lar per tal d'allistar voluntaris, i se'n va portar tota una colla: el company Pedro Flores té molts noms dels que marxaren aquell dia. D'ells ben pocs tornaren.

El mateix dia 19, vora migdia, baixava jo, conductor d'un tren, de Manresa cap a Barcelona i, en arribar a Martorell surt el cap de l'estació tot astorat i em diu que havíem d'arraconar el tren, que no es podia continuar avall, ja que, segons deien, a Barcelona hi havia «un cisco de l'òstia».

- I, doncs, què passa?, vaig dir.

- «El Cap de la Plaça d'Espanya no ho sap ben bé, però, pel que ha sentit, sembla que hi ha hagut una revolta militar amb canons i tot pels carrers volent prendre Barcelona militarment, però els guàrdies d'assalt i molta d'altra gent civil, assabentats i preparats, els han plantat cara i hi ha una lluita terrible, ferotge pels carrers. Ara espero ordres de l'inspector.»

Al cap d'una estona telefonà l'inspector i donà ordres de paralització total dels serveis a tota la línia, que tothom se n'anés cap a casa fins a noves ordres i que els caps d'estació es quedessin de guàrdia esperant instruccions. Amb la mateixa màquina i un cotxe tornàrem cap a casa, Manresa, deixant de pas algun viatger pel camí. En arribar a Manresa Alta, el subinspector d'aquest sector ja m'esperava i em digué:

- Senyor Martínez, m'han donat ordres de suprimir tots els serveis, de tancar totes les estacions i de donar-li a vostè les claus d'aquesta de Manresa Alta.

- Precisament a mi?, vaig dir. Per què?

- Consideren que sou la persona més indicada en aquests moments per tenir-les.

- Què passa, doncs, de fet?

- No ho sé ben bé, però sembla que és quelcom molt gros. El subdirector, que és qui m'ha parlat directament, diu que hi ha una gran batalla pels carrers de Barcelona amb molts morts, moltes destrosses i molta sang. Diu que el director està fent les maletes i se'n va cap a Bèlgica, el seu país. Ho deu veure fotut això.

Em vaig quedar les claus, les dels baixos, naturalment (sala d'espera, oficines, saleta del personal de trens, magatzems de mercaderies, oficina de facturacions, estatge de guardaagulles, etc.). Les de dalt –dels habitatges– se les quedà ell, naturalment, ja que hi vivia. Vaig agafar les claus i vaig mirar que totes les portes estiguessin ben tancades, les hi vaig donar a dos companys –dels deu o dotze que hi havia allí presents–, fent-los responsables de tot i dient-los que estiguessin al cas del telèfon i que, si hi havia alguna novetat, m'avisessin a la CNT local, on me'n vaig anar per a més informació.

El que passava ja ho sabem i no cal repetir-ho. En tot cas només que la revolta dels militarots feixistes, recolzats i sostinguts, diguin ara el què vulguin, per totes les jerarquies del catolicisme, el capitalisme i les dretes en general, fou el motiu, l'ocasió oportuna d'una revolució social a fons per intentar posar en pràctica el col·lectivisme autogestionari amb control sindical, però sense intervenció estatal, això és, el socialisme en llibertat, aspiració antiga del sindicalisme llibertari.

La nostra resposta revolucionària: la col·lectivització

Ara, després d'aquesta mena de preàmbul anterior per saber com fou, com va anar més o menys –amb poca diferència les unes de les altres– el desenvolupament i organització interior de les col·lectivitzacions, que és el que deu interessar realment al jovent estudiós, potser que expliqui, encara que tant sols sigui una mica per sobre, com ens ho vam fer als Ferrocarrils Catalans, el popular «Carrilet» –avui de la Generalitat–, perquè, saber com va anar una col·lectivització és saber, amb poca diferència, com van anar totes les altres, i més tenint en compte que fórem, sens dubte, la primera que es posà en marxa i que va servir de model i guia a la major part de les altres que s'anaren organitzant després. Al llibre editat pel comitè nacional de la CNT sobre aquest tema consta en primer lloc la col·lectivització dels Ferrocarrils Catalans, amb l'estatut-reglament i tot, que férem per regir-nos. La primera signatura que hi consta és la meva.

El 21 de juliol, cap al tard, els xicots que estaven de guàrdia a Manresa Alta em vingueren a dir que em demanaven per telèfon de l'estació des de la plaça d'Espanya a Barcelona. Em vaig posar a l'aparell i em digueren que, a part dels quinze o vint que havien marxat aquell mateix dia amb en Durruti cap a l'Aragó, tots els altres empleats de la Companyia residents a Barcelona eren presents a l'estació, que a Martorell passava igual –els de Manresa igualment també eren tots a l'estació– i demanaven què em semblava a mi que s'havia de fer.

Vam parlar una estona canviant impressions i notícies. Vaig demanar pel company Corrons (un xicot molt intel·ligent i capacitat que havia estat secretari del Partit Sindicalista d'en Pestaña i que estava d'empleats a les oficines centrals de la Companyia) i no hi era, però, al cap de poc arribà i ens informà que la situació era molt greu a tot Espanya i de la incapacitat del govern inoperant per a dominar la situació i de la possibilitat d'una Guerra Civil llarga. Li vaig dir que, per les notícies que teníem a Manresa, jo també pensava igual i que, per tant, el que em semblava que s'havia de fer era restablir les comunicacions de tota mena el més aviat possible i posar en marxa les empreses industrials, el comerç, etc., no deixar caure l'economia i que no ens passés com a Rússia l'any 1917 on s'ensorrà tot i on pels anys 1919 i 1920 morien de gana la gent a milers, amb satisfacció –suposo– del capitalisme internacional sense entranyes.

Em va dir que estava completament d'acord amb mi, però que no hi havia el director, que aquest –com molts altres directors i amos reaccionaris i amb responsabilitats– havia desaparegut. Li vaig dir que per engegar el tren no el necessitàvem, el director; ni a les indústries els amos i proposava de reunir-nos ràpidament tots els empleats de la línia en assemblea ací a Manresa, que teníem un bon local, el Conservatori, a la nostra disposició si el necessitàvem per posar-nos d'acord i decidir. Li semblà encertada la proposta, ho consultà a la gent que hi havia allí present i jo vaig fer el mateix amb la gent que tenia al voltant. Els de Martorell, que escoltaven pel telèfon, també estigueren d'acord, passàrem la comunicació a tota la línia i l'endemà, arribats en un tren des de Guardiola de Berguedà i en un altre des de Barcelona, ens reuníem al Teatre Conservatori que és d'on va sortir, on es va constituir –que jo en tingui coneixement– la primera col·lectivització o autogestió d'Espanya i del món.

L'endemà, sobre les deu del matí, érem tots al Conservatori. Érem uns mil cent. Em feren presidir i, després d'unes paraules de presentació i explicació de l'acte, del perquè érem units –ja que n'hi havia molts que no n'estaven ben assabentats–, d'exposar la greu situació en què ens trobàvem i dels motius excepcionalment importants pels quals ens havíem reunit, vaig explicar la meua proposta: la col·lectivització de l'empresa, és a dir, la posta en marxa, direcció i administració del «Carrilet» a càrrec de nosaltres mateixos. Les meues paraules van ser breus, naturalment: ni jo sóc orador, home de paraula fàcil, ni el moment era a propòsit per a fer discursos. Al final, i recomanant a tothom seny, serietat i responsabilitat en la decisió que anàvem a prendre, que implicava l'inici d'una fonda transformació social i, per tant, d'una gran importància històrica, vaig donar un «¡salut a tothom!» que fou contestat rotundament i unànimement que ressonà talment com un tro dins la sala

atapeïda. És molt difícil, impossible, oblidar aquell tro, aquell entusiasme, aquella fraterna unanimitat, aquell fervor revolucionari...

Seguidament, el president del sector sindical de la UGT –un home, per cert, molt seriós i capacitat–, parlà breument dient que ells eren en minoria, però que estaven completament d'acord amb la proposta. Vaig demanar que si algú havia de dir alguna cosa en contra ho podia exposar clarament i tranquil·lament. Ningú no va dir res i, tot seguit, es passà a nomenar una ponència que redactés un reglament provisional –després, la pràctica ja ens diria si l'havíem de reformar o completar ampliant-lo– pel qual ens havíem de regir. Fet un esbós del reglament o les normes per al nostre desenvolupament col·lectiu futur (que la ponència ho redactà en una hora aproximadament, ja que el company Corrons, secretari del Partit Sindicalista, era expert en aquests afers), es llegí a l'assemblea i aquesta l'aprovà amb alguna esmena, fent constar, a petició d'alguns companys, que encara, i segons l'experiència, es trauria o s'afegiria el que fos necessari: *«res de rigideses ni immobilismes autoritaris a l'estil feixista o estalinista»*. El company Corrons, Pere Corrons, –magnífic company i de grat record en tots els sentits, mort a la Model l'any 1943–, d'oficines centrals; el president de la UGT i jo ens adreçarem a l'assemblea breument insistint en la necessitat de la disciplina i l'acompliment atent i zelós de cadascú a la feina, tant o més si era possible que abans, ja que abans treballàvem en benefici d'uns quants i ara ho faríem en benefici de tots, de la comunitat.

El final fou apoteòsic: felicitacions, estretes de mà i abraçades a nosaltres i entre tots, crits d'entusiasme, etc. Després, tot seguit, cadascú a casa seva i l'endemà, dia 23 de juliol, el «Carrilet» tornava a funcionar amunt i avall com si no hagués passat res. I havia passat realment molt, caram: *una innovació socialista mundial!*, en règim col·lectivista o d'autogestió.

La pràctica i la teoria de l'autogestió

La fórmula provisional fou que cadascú continués al lloc de treball que tenia fins aleshores. Substituí el director –fugitiu– per un comitè d'empresa compost per un delegat de cada secció de l'empresa, escollit i nomenat pels mateixos treballadors de la secció entre els més seriosos i capacitats. Aquest comitè d'empresa es reuniria un cop cada mes o quan fos necessari, per tal de veure i fiscalitzar la marxa de l'empresa i comunicar-ho als altres treballadors, segons ho proposés una comissió permanent de direcció i execució efectiva sortida del comitè d'empresa i nomenada d'entre i pels mateixos components del mateix comitè.

La comissió estaria formada per tres delegats. Aquests càrrecs no serien fixos ni per un temps determinat sinó renovables en tot moment i sempre que els «encarregats», per una cosa o altra, no complissin degudament la seva comesa. Tothom quedava al mateix lloc i amb el mateix sou que tenia, de moment, i als components del comitè se'ls abonarien les despeses extraordinàries que els ocasionés el càrrec, però res més. Els delegats de cada

secció al comitè d'empresa serien, al mateix temps, els encarregats de la meua secció. Es nomenà, igualment, una comissió que regularia una mica més bé els sous, ja que n'hi havia uns d'altíssims i uns altres realment de misèria i de fam. Aquesta feina, no gaire grata, ens tocà de fer-la al president de la UGT i a mi i ho vam fer, com es pot suposar, el millor que vam saber, però no a gust de tothom, ja se sap. Mai no es fa res a gust de tothom! Hem viscut i ens hem educat en una societat fonamentada en l'egoisme, l'interès particular i és molt difícil, impossible talment, evitar-ho així, de sobte, en vuit dies. Vull dir, evitar la força de l'egoisme dins nostre, heretada de tants segles.

He de dir que el diner ni es va suprimir ni hauria estat possible suprimir-lo, almenys per molts anys, a les col·lectivitzacions industrials. Quin enrenou que se'ns hauria girat! Només ens hauria faltat això! Era molt més fàcil i pràctic fer les transaccions per mitjà del diner. El diner serà una desgràcia fatal per a les bones relacions i de convivència humanes, ja que promou i aviva l'ambició i predisposa a molta gent a tota classe d'accions immorals, deshonestes i indignes per tal d'obtenir-lo i apilar-lo al seu servei i benefici exclusiu a costa de la fam i misèria dels altres, però fou un gran invent per facilitar les transaccions o intercanvis comercials. A les ciutats i centres comercials i industrials és gairebé impossible de suprimir-ho.

Al camp, això és, al sector camperol, la cosa és més fàcil, tant més fàcil que ja algunes de les col·lectivitats agràries que es constituïren al Baix Aragó suprimiren de seguida el diner i la gent, els components de l'entitat col·lectiva, s'abastia de tot allò necessari als magatzems col·lectius i el comitè administratiu, amb la venda dels productes sobrants, comprava roba, sabates, mobles o el que fos necessari.

En conclusió: suprimir el diner al camp és fàcil, a la ciutat és quelcom molt difícil.

Passades les primeres setmanes, ja al mes de setembre, van començar de sortir dificultats en les relacions personals entre la gent dins el servei: algú que es presentava tard a la feina i no tolerava que el cap de la seva secció li digués res; algú altre que s'enfadava i cridava perquè no se l'havia pujat de categoria; qui rondinava perquè no li havia arribat la puja de sou amb la que comptava –i guanyava tres o quatre vegades més que un peó.

Com que mancava sovint la puntualitat d'alguns al treball, amb tot d'excuses, cosa que no es pot admetre enlloc, però menys en el ferrocarril perquè pot portar moltes dificultats al servei, en una assemblea de delegats a Martorell vaig proposar la redacció d'una mena de relació de faltes que es cometien sovint i una mena de codi amb el càstig corresponent a cada falta, codi que seria sotmès a la consideració de tothom, en assemblees a cada localitat i, si era aprovada per majoria, de llavors endavant el que cometés una falta ja sabia a què atendre's, es castigaria ell mateix, s'hauria d'enfadar amb ell mateix. No se m'acceptà la proposta i, fins i tot, algú em va dir, despectivament, si volia emprar els mètodes estalinistes i feixistes, cosa que m'emprenyà molt. No se m'acceptà la proposta, però jo estava segur, i els ho vaig dir, que al final, si la guerra s'hagués guanyat i les col·lectivitats haguessin tirat endavant,

aquella proposta s'hauria hagut d'aprovar. No hi ha manera, sembla, d'evitar la «frescura» d'alguns –pocs però n'hi ha– de «frescos» i tranquils, despreocupats, barruts, que necessiten la tralla sempre a l'aire, a tot arreu i en totes les circumstàncies.

A part d'aquell reduït grupet d'individus –vuit o deu entre mil cent– als quals es va haver de cridar l'atenció i amenaçar diverses vegades, la resta del personal col·laborà amb entusiasme en la tasca col·lectiva: es feren reparacions i restauracions de material, cotxes, màquines, etc., afermament de vies i, fins i tot, rectificacions d'algun revolt perillós, d'alguna corba molt perillosa, habilitació d'estacions, etc.

Com que es va entendre que la col·lectivització havia d'estar controlada pels sindicats, al comitè d'empresa se li afegí un delegat de cada sindicat amb la missió de vigilar que l'empresa no es desviés de la seva línia col·lectiva i socialista. Totes les altres col·lectivitzacions que es varen anar constituint aviat al llarg del Llobregat ho feren, més o menys, seguint aquest model. No en sé cap que n'adoptés un altre de diferent. Més encara: el Decret de Col·lectivitzacions i Control d'Empreses de la Generalitat, sortit a l'octubre del 36, si no recordo malament, copiava gairebé exactament el nostre reglament amb algun afegits per al control oficial, a més del sindical.

El dia 23 de juliol al matí, baixant cap a Barcelona per carretera, trobàvem, a l'entrada i sortida dels pobles, barricades i tot de gent armada guardant-les i demanant documentació. Jo baixava del cotxe, m'encarava amb ells i els deia, invariablement i a tot arreu:

- Nois, què foteu aquí? Esteu perdent el temps. A Catalunya els feixistes són vençuts i han fugit i si en queda algun, és amagat. El que heu de fer és col·lectivitzar les indústries i posar-les en marxa per mantenir l'economia abans que no s'ensorri tot i ens fotem de gana després, com a Rússia l'any 20.

- I com ho hem de fer?, solien dir-me

- Enlloc de l'amo o el director nomeneu un comitè d'empresa amb els companys més seriosos i capacitats que tingueu, que vetlli per la marxa de l'empresa i, d'entre ells, dos o tres que dirigeixin i administrin efectivament. I la resta, a la feina, al lloc de treball que tenia abans. Aquesta revolta feixista es pot convertir en una guerra llarga. Nosaltres som del «Carrilet», l'hem acabat de col·lectivitzar i aquesta tarda ja funcionarà així, en règim col·lectiu. No perdeu el temps, doncs, aquí, parats.

Els dies 24 i 25, baixant amb el tren, anava repetint el mateix a la gent que s'arreglava a les estacions: des de l'escala del cotxe o pujant sobre algun seient els engegava el disc. Penso de vegades que devia semblar una mena d'evangelista predicant la «bona nova»... Altres companys, per la línia de Manresa a Guardiola i de Martorell a Igualada feien el mateix, així és que ben aviat es va seguir l'exemple per tot arreu.

No tinc pas la pretensió d'ésser l'únic a qui se li va ocórrer i tenir la iniciativa, autènticament revolucionària, de les col·lectivitzacions. És possible que se li ocorregués també a algun altre company en algun altre indret del país, però del que estic segur és que el «Carrilet» fou la primera empresa col·lectivitzada (o autogestionada com s'acostuma a dir ara) de Catalunya, d'Espanya, i amb tota seguretat, del món. I que la fórmula emprada per nosaltres, en aquells moments (cadascú al lloc de treball, amb un comitè d'empresa integrat per un representant de cada secció del treball, de la indústria, reunits periòdicament o sempre que fos necessari a conseqüència d'algun problema important, una comissió executiva permanent de direcció i govern per anar resolent els problemes diaris d'organització i administració sortida del comitè d'empresa) fou el més indicat, el més adequat en aquelles circumstàncies. I la prova és que es va anar emprant a tot arreu amb petites diferències.

Crec que fou a l'octubre quan sortí una disposició de la Generalitat –ja n'he parlat abans– reglamentant això oficialment, on es concretava que les empreses de més de cent treballadors serien, obligatòriament, col·lectivitzades (amb un reglament interior gairebé idèntic al que havíem establert nosaltres); les de cinquanta fins a cent, controlades o col·lectivitzades segons opinessin la majoria dels treballadors i les de menys de cinquanta amb una comissió o comitè de control, és a dir, respectant la propietat de l'amo, però intervenint els treballadors en l'administració. Per cert, que moltes d'aquestes empreses petites reberen ajut econòmic de la Generalitat per no haver de plegar i, en acabat, com que en quedà constància escrita, els franquistes passaren a cobrar aquells préstecs, i amb rèdits, que els empresaris pagaven sense piular, naturalment, però amb una mala llet!

Com he dit abans, en un canvi d'ambient així, tant radical i sobtat, era natural que es presentessin algunes dificultats en l'adaptació i acomodament de la gent a la nova situació sense amos afamats que no en tenien mai prou de guanys i directors i encarregats atiant sempre la gent, malparlant-ne i amenaçant-la. Nosaltres, al «Carrilet», no vàrem tenir gaires problemes: tres o quatre beneïts que creien arribada l'hora de no creure ningú i fer el que els donés la gana i quatre o cinc més de mandres, ganduls de difícil esmena, els quals cridats al comitè, s'anaren convençant de la necessitat de creure i col·laborar. El cas més greu i difícil en aquest aspecte fou el d'un membre de la comissió executiva, bon militant i antic que, en cert moment, es pensà ser l'amo –exigent i intransigent amb els altres en diferents ocasions– fins a obligar-nos a destituir-lo i fer-lo tornar al seu lloc de treball, que era el de maquinista de tren. Se'l destituí, se'n posà un altre en el seu lloc i llestos. És molt més difícil ara treure un mal director, inspector o encarregat.

Jo no vaig voler mai cap càrrec. No el vaig voler. Organitzada i en marxa la col·lectivitat i el tren amunt i avall altra vegada, me'n vaig tornar al meu lloc de treball: conductor-revisor-cap de tren (al «Carrilet» ho fèiem tot a la vegada), perquè em sentia molt responsable –ja que era l'iniciador– i obligat a vetllar i fiscalitzar des de baix la marxa de l'empresa i em semblà que des del meu lloc de treball de sempre ho podia fer més bé de vigilar i acusar, si era precís, els que no ho fessin bé, tant, diguem-ne, als de «dalt», com els de «baix», emprant aquests termes per entendre'ns, perquè no eren gaire apropiats aleshores. Així,

sense càrrecs, sense «enchufes» (aquest apel·latiu despectiu no era apropiat llavors), sense llocs preeminents, la meua paraula a les reunions i assemblees tenia un gran pes, mereixia a tothom una gran confiança i respecte. Crec que fou un bon encert meu –contra el parer de molts companys– no acceptar mai cap càrrec als comitès mai i mantenir-me al meu lloc de producció, a la feina, entre els de baix, amb els de la planta baixa, al peu de l'escala, que diríem... I que, d'altra banda, és on em trobo sempre més bé, més còmode, més a gust...

Emilià Martínez Espinosa

2 d'octubre de 1982

